

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ո Ր Ո Շ Մ Ա Ն

24 մարտի 2022 թվականի N 397 - Ա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ 2010 ԹՎԱ-
ԿԱՆԻ ՄԱՐՏԻ 11-Ի N 310-Ա ՈՐՈՇՄԱՆ ՄԵՋ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հիմք ընդունելով «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 34-րդ հոդվածը՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը **ո ր ո շ ու մ է.**

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2010 թվականի մարտի 11-ի «Հայաստանի Հանրապետության ոչ նյութական մշակութային արժեքների ցանկերի կազմման չափորոշիչները և ոչ նյութական մշակութային ժառանգության արժեքների ցանկը հաստատելու մասին» N 310-Ա որոշման՝

1) N 2 հավելվածի 9-10-րդ կետերը շարադրել հետևյալ խմբագրությամբ.

« 9.	Տերընդեզ	Ժողովրդական տոն	Տարըը տարածված է ՀՀ Գեղարքունիքի, Կոտայքի, Արագածոտնի, Շիրակի, Արարատի, Վայոց ձորի և Արմավիրի մարզերի համայնքներում: Տեղական որոշ առանձնահատկություններով նշվում է նաև ՀՀ Լոռու, Տավուշի, Սյունիքի մարզերի համայնքներում:	Տարրի կրողները համայնքների երիտասարդներն են, մասնավորապես, նորապսակների և նոր նշանվածների ընտանիքները և այդ ընտանիքների ազգակցական համակարգերը:	Տերընդեզի տոնահանդեսները եղել են զանգվածային, առանց սեռատարիքային սահմանափակման, իրականացվել են գյուղական և քաղաքային բնակավայրերում: Հայտնի բանահավաք Գարեգին Սրվանձտյանը 1878 թ. Կ. Պոլսում հրատարակված «Մանանա» աշխատության մեջ գրել է. «Հայաստանի համար ընդհանուր է այս տոնի վսեմությունը. Կաղանդին կամ տարեգլխույն այնքան հանդիսավոր չէ, որքան այսօր. Մեծամեծ խնջույքներ և ուրախություններ կը կատարեն, երգերով, պարերով, ուտելիքով և ըմպելիքով կը զվարճանան»: 19-րդ դարից սկսած գրավոր բազմաթիվ տեղեկություններ կան Տերընդեզի տոնահանդեսի մասին՝ երգերի գրանցված և հրատարակված տեքստեր, ծեսերի	Տոնի անվանման բարբառային տարբերակներ են՝ Տերինտագ, Տերընտաս, Տերինտես, Դառդառանջ և այլն: Տոնի օրացուցային ժամանակը փետրվարի 14-ն է, իսկ փետրվարի 13-ին կատարվում է նախատոնակ: Այն իր բնույթով սահմանագծում է ձմռան ավարտը և գարնան գալուստը: Տոնահանդեսն ունի համայնքային և ազգակցական մասնակցության փուլեր, որի կարևորագույն ծեսը խարույկ վառելն է ու դրա հետ կապված գործողությունները: Կային գլխավոր՝ համայնքային և մասնավոր՝ ընտանեկան խարույկներ: Համայնքային խարույկները վառվում էին եկեղեցիների բակերում՝ օգտագործելով ծառերի չորացած ճյուղեր, իսկ անտառագուրկ վայրերում նաև ծղոտ էին վառում: Իշխում էր այն պատկերացումը, որ Տերընդեզի կրակը «բերում է օղի բարեխառնություն,	Տերընդեզի տոնը, որպես մշակութային ավանդույթ, ընկալվում է որպես ազգային ինքնության մաս և կենցաղում կարևոր և հաստատուն դեր ունի: Խորհրդային Հայաստանում այն նշվում էր ընտանեկան շրջանակում, իսկ Հայաստանի անկախացումից հետո ընդհատված տոնական ավանդույթների մեծ մասը կրկին կենսունակություն են ձեռք բերել: Դրան նպաստում են նաև եկեղեցիները, թանգարանները, հասարակական կազմակերպությունները, տոնի կրողները: Ներկայում Տերընդեզն ամուսնության հետ կապված միջոցառումների կարևորագույն մասն է հանդիսանում: Տերընդեզի տոնը նպաստում է հասարակական համախմբվածությանը և առանձին համայնքների մշակութային ինքնարտահայտմանն ու դրանով իրենց վրա ուշադրության
------	----------	-----------------	---	---	---	---	---

				<p>և պարերի նկարագրություններ, մաղթանքներ, ազգակցական այցելություններ և համատեղ խնջույքներ, ինչպես նաև Տերընդեգի մասին դիտարկումներ մամուլում, գեղարվեստական գրականության էջերում և բանահավաքների նյութերում: 1901 թ. հրատարակված մի տեղեկության համաձայն տարածված էր այն պատկերացումը, որ Տերընդեգի հետ վերջանում է «ճմռան քառասունքը», ավարտվում են սաստիկ ցրտերը: Շիրակում, օրինակ, ասում էին՝ «Մեծ գոլն ընկավ», այսինքն՝ եղանակն սկսում է տաքանալ: Տոնահանդեսն իր ակունքներով կապվում է կրակի մաքրագործող գործության հանդեպ մարդկանց հավատի հետ՝ իր մեջ խտացնելով կրակի վաղնջական պաշտամունքի դրսևորումները:</p>	<p>արտերի արգասավորություն, ամուսինների օրհնություն»:</p> <p>Մասնակիցներն այս խարույկից խանձողներ էին տանում, որով վառում էին իրենց բակերի խարույկները և տոնահանդեսը համայնքայինից վերափոխվում է ազգակցականի: Նորասպակների դեպքում նորափեսայի ու նորահարսի ազգականներն այցելում են նորափեսայի տուն, նշանվածության դեպքում՝ հարսնացուի տուն՝ իրենց հետ նվերներ տանելով, որոնց մեջ պարտադիրը զանազան բաղադրիչներով աղանձն է (ցորեն, սիսեռ, կանեփ, դդմի կորիզ, եգիպտացորեն) և քաղցրավենիքը: Խարույկների մոտ ծեսերն ավելի բազմատեսակ են՝ կրակի շուրջը խմբային պտույտներ, կրակի վրայով թռիչքներ, շուրջպարեր: Համարվում էր, որ Տերընդեգի կրակը մաքրագործող բնույթ ունի, բուժում է հիվանդությունները, ամլությունը: Նորասպակների մայրերը հավաքվածների վրա աղանձ էին շաղ տալիս և քաղցրեղեն հյուրասիրում: Խարույկի մոխիրը խնամքով հավաքվում</p>	<p>բևեռմանը: Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության կրողներից կազմված հասարակական կազմակերպությունները, որոնք կազմակերպում են տոնի հետ կապված միջոցառումներ, նույնպես նպաստում են տոնի տարածմանն ու հանրահռչակմանը: Մասնավորապես, «Տոնացույց. ավանդական տոների վերածնունդ» ՀԿ-ն տարբեր համայնքներում ստեղծում է «Ժառանգության դպրոցներ»՝ ներգրավելով կրողներին՝ կազմակերպում ավանդական տոների մասին ոչ ֆորմալ ուսուցման ծրագրեր: «Հայ խոհարարական ավանդույթների զարգացման և պահպանման» ՀԿ-ն իրականացնում է «Հացը լեռներում» ամենամյա փառատոնը, որի ընթացքում ներկայացվում են տարբեր տոների, այդ թվում՝ Տերընդեգի մաս կազմող տոնաձիսական ուտեստի առանձնահատկությունները: Ուսուցման գործընթացում ներառված են նաև մասնավոր դպրոցները: Օրինակ՝ «Մխիթար Սեբաստացի»</p>
--	--	--	--	--	---	--

						<p>էր և առատորեն ցրվում տնտեսական կարևորության վայրերում՝ գոմում, մառանում, թոնրատանը: Մոխիրը քսում էին դռներին, պատուհաններին՝ «չարի մուտքը» կանխելու նպատակով: Հանդեսներին հաջորդում են խնջույքները, որոնք ուղեկցվում են պարերով: Քրիստոնեական ավանդույթում տոնը նշանավորվում է քառասնօրյա Հիուսին տաճարին ընծայելու և Սիմոն ծերունու՝ Փրկչին ընդառաջ գալու ավետարանական դրվագը:</p>	<p>կրթահամալիրն իրականացնում է դպրոցականների համար նախատեսված «Տրնդեզ» հայրենագիտական նախագիծ, որի ընթացքում յուրաքանչյուր աշակերտ ստեղծում է տոնի մասին իր նյութը և տեղադրում սոցիալական հարթակներում: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Տերընդեզը ոչ միայն ժողովրդական տոն է, այլև եկեղեցական տոնացույցի կարևոր տարր՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի տնօրինությամբ 2006 թ. հռչակվել է նորապսակների օրհնության օր: Բոլոր եկեղեցիներում այդ օրն օրհնում են նորապսակներին:</p>
10.	Վարդավառ	Ժողովրդական տոն	Տարը տարածված է ՀՀ մարզերի գյուղական և քաղաքային համայնքներում, որոշ առանձնահատկություններով՝ ՀՀ Տավուշի և Լոռու	Տարի կրողները կրտսեր, երիտասարդ, միջին և ավագ տարիքի մարդիկ են:	Վարդավառը հնագույն արմատներ ունեցող տոներից է և կապվում է ջրի պաշտամունքի նախնական պատկերացումների հետ: Տոնի ծագումը կապվում է աստվածաշնչյան Նոյնահապետի տապանի՝ Արարատ սարի գագաթին հանգրվանելու կամ Հայկ	Տոնի անվանման բարբառային տարբերակներ են՝ Վրթիվեր, Վարթեվոր: Տավուշում և Լոռիում Վարդավառի տոնահանդեսի հիմնական վայրերը լեռներն էին և մինչև այսօր դրանք ամենացանկալի վայրերն են՝ ջրերի ակունքների մոտ անասունների ամառային արոտավայրերը:	Վարդավառը շատ սիրված տոն է և ակնհայտ է դրա կենսունակությունը: Ջրախաղերը հաճախ «ծածկում են» տոնի մի շարք ֆունկցիաներ՝ տոնահանդեսը վերածելով պարզ խաղի: Վարդավառի տոնի հասարակական գլխավոր ֆունկցիան այն հուզական-մշակութային տարածքի վերստեղծումն է,

			<p>մարզերի համայնքներում:</p>		<p>Նահապետի և նրան հետապնդող Բելի բախման հետ: Վարդավառի ժողովրդական տոները կապվում են մայրության և արգասաբերության աստվածուհի Անահիտ և գեղեցկության ու ջրերի հովանավոր Աստղիկ դիցուհիների հետ: Տոնը Հայ Առաքելական եկեղեցու տոնացույց է մտել 5-րդ դ. Քրիստոսի պայծառակերպության (այլակերպության) տոն անունով: Ըստ քրիստոնեական տոնացույցի Քրիստոսի պայծառակերպության տոնը շարժական է, նշվում է Ջատիկից 98 օր հետո, ուստի 35 օրվա շարժականություն ունի և կարող է ընկնել հունիսի 18-ից մինչև օգոստոսի 1-ը այն կիրակի օրը, որը կլինի Ջատիկից 98 օր հետո: Հայաստանի որոշ տարածքներում Վարդավառը նշվել և այսօր էլ նշվում է հուլիսի 22-ին հաջորդող կիրակի</p>	<p>Դաշտավայրի գյուղերից և քաղաքներից ազգականները հավաքվում էին լեռնային ամառանոցներում գտնվող ազգականների կամ պարզապես ծանոթների մոտ: Աղջնակները և պատանիները մեծ քանակությամբ ծաղիկներ էին հավաքում, փնջեր կազմում և ծածուկ նետում հարևանների և ազգականների բակերը: Տարեցները ցորենի հասկերից հատուկ հմտությամբ զանազանակերպ խաչքուտեր հյուսում: Մինչև Վարդավառ խնձորի պաս էր: Որոշ վայրերում առաջին խնձորն ուտելն ուղեկցվում էր հատուկ նախապատրաստություններով: Լուսաբացից առաջ խարույկների շուրջ սկսվում էին տղաների և աղջիկների պարերգերը, խնձորներ էին խորովում և միմյանց հյուրասիրում: Վարդավառի տոնական ատրիբուտը ծաղիկներն են՝ ծաղիկներից պատրաստված պսակներ, ծաղիկներով զարդարված կենդանիներ, սեղաններ: Առավոտն սկսվում է ջրախաղերով: Ջրախաղերը</p>	<p>որը վերականգնում է պատմական անցյալի կարևորագույն դրվագները, կապը շրջակա միջավայրի և երկրի կարևորագույն բնական ռեսուրսների հետ: Այն միավորում է համայնքը, օգնում է մարդկանց պարզ խմբից պարբերաբար վերածվելու համատեղ խմբային նույնական հուզականության կրողների՝ լինեն դրանք համայնքի անդամներ, հարևաններ, ազգականներ կամ նույնիսկ տեղաբնակ հայրենակիցներ (լոռեցիներ, տավուշցիներ, մարտունեցիներ), դրանով ինքնին ամրագրելով որոշակի ուղղահայաց պատմաժամանակագրական և հորիզոնական նույնականացում և դրա ժառանգորդում հաջորդ սերունդներին: Քանի որ որոշ մարզերում տոնահանդեսի համար շարունակում են կենսունակ մնալ ավանդական վայրերը՝ լեռները, ջրերի ակունքները, գյուղերին մոտ նույն տարածքները, ուր պատմական, մշակութային էթնիկական, հուզական նույնականացումը</p>
--	--	--	-------------------------------	--	---	--	---

					<p>օրը և համապատասխանում է արտի հունձի շրջանին կամ անմիջապես հաջորդում է դրան: Անցյալում տոնին գրեթե ամենուր հասկեր էին տանում եկեղեցի՝ խնդրելով, որ դաշտերը մորեխից և կարկուտից անվնաս մնան:</p>	<p>բացատրվում են որպես Նոյ նահապետի՝ ջրհեղեղից փրկվելու հիշատակի արարողություններ: Մթնոլորտն ամբողջովին լցվում է Վարդավառի հատուկ թխվածքի՝ բիշիի հոտով: Մինչ տարեցներն զբաղվում են ուտեստների պատրաստմամբ և խնջույքները կազմակերպելով, երիտասարդներն ավանդական խաղերի մեջ են: Վարդավառին վերականգնվում է ողջ համայնքի պատմական և ընթացիկ միկրոաշխարհը՝ Հայկ նահապետի հաղթանակով վերահաստատվում է հայկական էթնոսի ծնունդը, սերունդների պայքարով՝ կյանքի շարունակականությունը, կապը ողջ սրբազան երկրային ռեսուրսների՝ ջրի, դաշտի, ցորենի, անտառի, ծաղիկների, դրանց դիցաբանական հովանավորների՝ Անահիտ և Աստղիկ դիցուհիների հետ:</p> <p>Վարդավառն այն տոներից է, որը հարազատ է բոլորին և մասնակցային է, քանի որ իրականացվում է հասարակության բոլոր խավերի</p>	<p>շարունակվում է: Անցյալի հետ նույնականացումը կայացվում է մարդկային և էթնիկական սկզբի դրվագների խաղային վերարտադրումներով՝ պատկերելով Նոյի և մարդկության փրկությունը ջրհեղեղից, մինչև Հայկ նահապետի հաղթանակը Բելի նկատմամբ: Պարբերաբար վերահաստատվում է շրջակա միջավայրի ռեսուրսների՝ ջրերի ակունքների, լեռների, անտառների, հարազատ տարածքի հետ կապի կարևորությունը: Արդյունքում տոնական միջավայրը, տոնահանդեսի պատմական անցյալի դրվագները և սրբազան տարածքը վերականգնում են անցյալի կապը ներկայի հետ: Այս հիմնական հասարակական ֆունկցիայից զատ գործում են մյուս գործառույթները՝ միջսերնդային և ազգակցական կապերի ամրապնդումը՝ երիտասարդները գնում են տարեցների մոտ, քաղաքաբնակները՝ գյուղաբնակների մոտ, բոլորը միասին դուրս են գալիս կյանքի ամենօրյա ռեժիմից և միասին մտնում</p>
--	--	--	--	--	---	---	---

						ներգրավմամբ՝ առանց սեռատարիքային սահմանափակման:	հրապարակային համատեղ հուզական կապի մեջ:
--	--	--	--	--	--	---	---

».

2) N 2 հավելվածը լրացնել նոր՝ 46-51-րդ կետերով՝ համաձայն հավելվածի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Ն. ՓԱՇԻՆՅԱՆ

Երևան